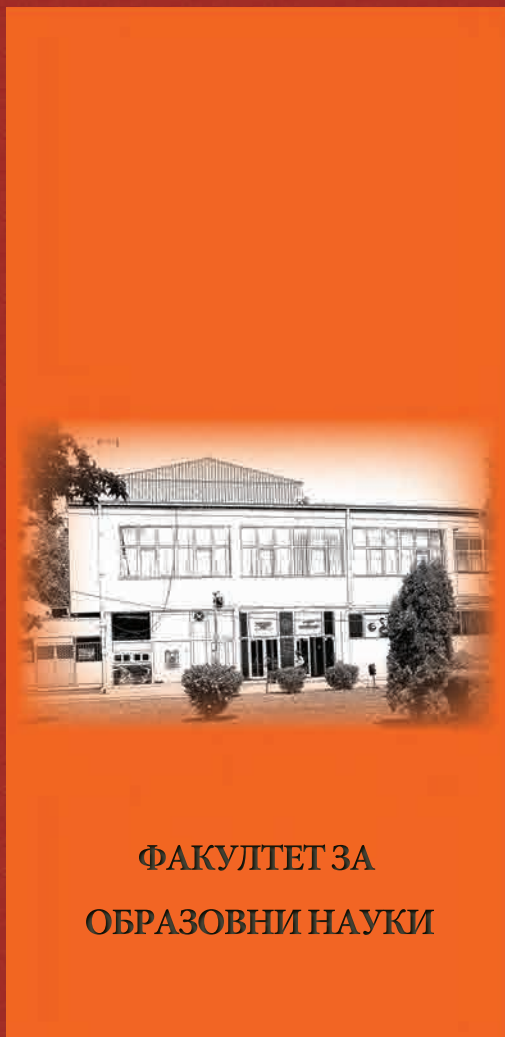

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2013/2014
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
“Goce Delcev” University – Stip
Факултет за образовни науки
Faculty of Educational Sciences

UDK 378 (497.7)

ISSN 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ANNUAL MISCELLANEOUS COLLECTION

Штип – Stip
2013/2014

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES**

За издавачот

Проф. д-р Соња Петровска

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Соња Петровска
Доц. д-р Кирил Барбареев

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, PhD
Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD
Ass. Prof. Kiril Barbareev, PhD

Редакциски одбор

Проф. д-р Блаже Китанов
Проф. д-р Стеван Алексоки
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
Проф. д-р Емилија Петрова Ѓорѓева
Проф. д-р Владо Петровски
Проф. д-р Снежана Мирасчиева
Проф. д-р Никола Смилков
Проф. д-р Виолета Николовска
Доц. д-р Билјана Попеска
Доц. д-р Трајче Стојанов
Доц. д-р Деспина Сивевска
Пом. асс. м-р Јадранка Рунчева

Editorial staff

Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Stevan Aleksoski, PhD
Prof. Snezana Stavreva-Veselinovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gjorgjeva, PhD
Prof. Vlado Petrovski, PhD
Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolovska, PhD
Ass. Prof. Biljana Popeska, PhD
Ass. Prof. Trajce Stojanov, PhD
Ass. Prof. Despina Sivevska, PhD
Ass. Jadranka Runceva, MSc

Главен и одговорен уредник

Проф. д-р Соња Петровска

Managing editor

Prof. Sonja Petrovska, PhD

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of Educational Sciences
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

Содржина
CONTENT

доц. д-р Кирил Барбареев СТАВОВИТЕ НА ВОСПИТУВАЧИТЕ (ПРАКТИЧАРИ) ЗА СИСТЕМОТ НА ИНИЦИЈАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Ass. Prof. Kiril Barbareev, PhD VIEWS OF THE EDUCATORS (PRACTITIONERS) FOR THE SYSTEM OF INITIAL EDUCATION IN REPUBLIC OF MACEDONIA	5
проф. д-р Сузана Миовска-Спасева, пом. ас. м-р Јадранка Рунчева МОБИЛНОСТА НА НАСТАВНИЦИТЕ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ Prof. Suzana Miovska Spaseva, PhD, Ass. MSc Jadranka Runceva TEACHERS' MOBILITY IN HIGHER EDUCATION	15
проф. д-р Снежана Мирасчиева НАСТАВНИКОТ, ПЕДАГОШКАТА КОМУНИКАЦИЈА И РАЗВОЈОТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ КАЈ УЧЕНИЦИТЕ - теориски пристап Prof. Snezana Mirascieva, PhD THE TEACHER, PEDAGOGICAL COMMUNICATION AND THE DEVEL- OPMENT OF STUDENT'S SOCIAL COMPETENCIES	29
проф. д-р Снежана Јованова-Митковска ТЕХНИКИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ВРЕДНУВАЊЕ И САМОВРЕДНУВАЊЕ Prof. Snezana Jovanova-Mitkovska, PhD TECHNIQUE AND INSTRUMENTS FOR EVALUATION AND SELF-EVALUATION	39
проф. д-р Соња Петровска, м-р Ана Станковска УЧЕНИЧКИОТ КОЛЕКТИВ КАКО ИНТЕРАКЦИСКА СРЕДИНА Prof. Sonja Petrovska, PhD, MSc Ana Stankovska STUDENT'S COLLECTIVE AS AN INTERACTIVE ENVIRONMENT	53
виш лектор м-р Снежана Кирова ЗОШТО УЧИЛИШТАТА ТРЕБА ДА СЕ МЕНУВААТ? Snezana Kirova WHY SHOULD SCHOOLS CHANGE?	65
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева ПРОМЕНИ ВО УЧИЛИШТАТА, УСЛОВ ЗА КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАНИЕ Prof. Emilija Petrova Gjorgjeva, PhD CHANGES IN SCHOOLS, REQUIREMENT FOR QUALITY EDUCATION	73

асс. д-р Даниела Коцева, проф. д-р Владо Петровски КРАТОК ОСВРТ НА ОБРАЗОВНИТЕ ПОСТИГНУВАЊА КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ УЧЕНИЦИ Ass Daniela Koceva, PhD, Prof. Vlado Petrovski, PhD SHORT REVIEW OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF MACEDONIAN STUDENTS	85
м-р Билјана Пешова ПОЗИТИВНИ И НЕГАТИВНИ АВТОМАТСКИ МИСЛИ ВО УЧЕЊЕТО Biljana Pesova, MSc POSITIVE AND NEGATIVE AUTOMATIC THOUGHTS DURING LEARNING	93
проф. д-р Трајче Нацев, м-р Дарко Стојановски ПРИЛОГ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО НА НЕОЛИТСКАТА И ЕНЕОЛИТСКАТА АРХИТЕКТУРА ОД СРЕДНИОТ ТЕК НА РЕКА БРЕГАЛНИЦА Ракопис Prof. Trajce Nacev, PhD, MSc Darko Stojanovski CONTRIBUTION TOWARDS THE RESEARCH OF THE NEOLITHIC AND THE COPPER AGE ARCHITECTURE IN THE MIDDLE BREGALNICA RIVER VALLEY	103
асс. м-р Оливер Цацков ШТИП И ШТИПСКО ВО ВОЕНИТЕ ПЛАНОВИ НА ЗАВОЈУВАНИТЕ СТРАНИ ПРЕД ПОЧЕТОКОТ НА ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА Ass. Oliver Cackov, MSc SHTIP AND SHTIP AREA IN THE WAR PLANS OF THE INVOLVED WAR- FARE PARTIES BEFORE THE BEGINING OF THE FIRST WORLD WAR	113
м-р Кире Филов ДЕПОРТАЦИЈАТА НА ЕВРЕИТЕ ОД МАКЕДОНИЈА И ТРАКИЈА ВО СВЕДОЧЕЊЕТО НА ДИТЕР ВИСЛИЦЕНИ Kire Filov, MSc DEPORTATION OF JEWS FROM MACEDONIA AND THRACH IN THE TESTIMONY OF DIETER WISLICENY	119

УДК 378.091.12:005.962.131(497.7)

Прегледен труд
Review paper

МОБИЛНОСТА НА НАСТАВНИЦИТЕ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Сузана Миовска-Спасева¹, Јадранка Рунчева²

Апстракт: Трудот дава приказ на мобилноста на наставниците во високото образование и придобивките кои произлегуваат од него. Акцентот се става на ситуацијата во високото образование во Република Македонија. Законската регулатива врз која се засновува го истакнува значењето на мобилноста што се согледува преку задолжителната мобилност на студентите од трет циклус студии, како и преку обврската што ја имаат универзитетите од една страна да испраќаат свој кадар на странски институции, а од друга страна да ангажираат визитинг професори. Анализата на мал број до сега спроведени истражувања за мобилноста на македонските наставници во високото образование укажува на нивната недоволна вклученост и учество во оваа активност, а истовремено, и на потребата за изнаоѓање на начини за нејзино унапредување.

Клучни зборови: *наставници, високо образование, мобилност.*

TEACHERS' MOBILITY IN HIGHER EDUCATION

Suzana Miovska-Spaseva³, Jadranka Runceva⁴

Abstract: The paper outlines the mobility of the teachers in higher education and the benefits that arise from it. The accent is placed on the situation in higher education in Republic of Macedonia. The higher education legislation highlights the importance of mobility which is perceived through the mandatory mobility for the students from the third cycle, as well as through the obligation for universities to send its staff to foreign institutions and to engage visiting professors. The analysis of the small number of studies conducted so far on the mobility of Macedonian higher education teachers indicates to their

¹) Институт за педагогија, Филозофски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

²) Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

³) Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje

⁴) Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip

insufficient involvement and participation in this activity, and at the same time, to the need to find ways for its improvement.

Key words: *teachers, higher education, mobility.*

Вовед

Мобилноста во европски рамки се поврзува со поимите Болоњски процес и европски простор за високо образование. Главна цел на Болоњскиот процес е создавање на европски простор за високо образование преку реформирање на националните високообразовни системи во правец на обезбедување на нивна споредливост и компатибилност. Мобилноста, пак, на студентите и кадарот во високото образование помеѓу земјите учеснички во Болоњскиот процес е една од клучните цели на Болоњскиот процес. Преку стекнување на компаративни искуства во поглед на наставните програми, начините на предавање, начините на функционирање на факултетите во странство (Поп Иванов, 2010, стр. 39), мобилноста, всушност, овозможува унапредување на квалитетот на знаењата и наставата, односно унапредување на квалитетот на високото образование во целина.

Процесот на подвижност во високото образование може да има најразлични цели: образовни цели, цели поврзани со истражување, настава или други работни форми, но исто така и лични, културни, социјални цели, поврзани со имиграција, јазични цели или цели кои се однесуваат на остварување на поголеми амбиции во однос на квалитетот на високото образование (Unger, Cavaljuga, 2007).

Мобилноста и нејзините придобивки во високото образование можат да ги користат студентите, но и различните профили на кадри - учесници во високото образование:

- наставници – истражувачи, тоа се професори кои го посветуваат своето време на настава и истражување;
- наставници – кои имаат чисто педагошки обврски и одговорности;
- истражувачи – имаат обврска да спроведуваат истражување, а нивните наставни обврски се минимални или воопшто ги немаат;
- административен кадар (Cradden, 2007, стр. 8).

Мобилноста на наставниците овозможува доближување на високообразовната установа од која доаѓаат наставниците до високообразовни установи каде наставниците престојуваат извесен временски период, односно споделување на најразновидни европски и светски искуства. Без разлика дали станува збор за реализирање на влезна или излезна мобилност, придобивките од мобилноста се огромни за

високообразовната институција и водат кон размена на странски искуства и практики.

Мобилноста на наставниците и европскиот простор за високо образование

Во бројни истражувања и извештаи за мобилноста на кадарот во високото образование на сличен начин се дефинирани основните клучни поими: мобилност, академски кадар, мобилност на кадарот.

„Мобилноста е од суштинско значење да се обезбеди висококвалитетно високо образование и истовремено мобилноста е столб за размена и соработка со други делови од светот“ (ЕНЕА Ministerial Conference, 2012, стр.1).

Академскиот кадар е кадар кој главно е ангажиран во настава и истражување. Неговата мобилност се одвива токму поради овие цели.

Мобилноста на кадарот (академски и административен) се однесува на секоја мобилност за остварување на професионални или академски цели, која не е трајна, односно има за цел враќање во домашната институција. Во мобилноста кадарот, всушност, има определен ограничен работен период во друга земја (MAUNIMO - Mapping university mobility of staff and students).

Некои од карактеристиките на мобилноста на високообразовниот (академски и административен) кадар се:

- мобилноста се остварува во мобилни периоди преземени од страна на кадарот од високообразовната институција;
- мобилноста е транснационална, односно претставува транснационално преминување на географските граници;
- мобилноста е физичка;
- мобилноста се организира со краток рок, со намера лицето да се врати во својата земја и затоа таа ја исклучува миграцијата;
- во текот на мобилниот период се остварува настава или истражување;
- во текот на мобилниот период се остварува обука (MAUNIMO; EUA, Education International, ESU, стр.2).

Поимот „мобилност на наставниците во високото образование“ е многу широк и сеопфатен и како таков отвора бројни прашања, меѓу кои: каде ќе се реализира мобилноста, колку време ќе трае, со која цел ќе се реализира. Во извештајот на Европската комисија за мобилноста на кадарот во високото образование се истакнува постоењето на краткорочни и долгорочни престои надвор од државата во зависност од должината на времето поминато надвор од неа. Дел од целите поради кои може да се реализира престојот во друга земја се: мобилност заради учество

на интернационална конференција, студиски посети, реализација на предавања или академска размена, како и сабатна година со определена цел (Racké, стр.1-2).

Големата вредност на мобилноста во високото образование особено се нагласува во документите на Болоњскиот процес и претставува една од целите на Болоњската декларација:

„Промоција на мобилност со надминување на пречките за слободно движење особено на:

- *студентите, да им се даде можност за учење, да им се овозможи пристап до студиите и релевантните служби;*
- *наставниците, истражувачите и административниот персонал: да им се признае и валоризира времето што го минале во Европа на истражување, предавање или учење, без прејудуцирање на нивните статутарни права“.* (Bologna Declaration, 1999, стр. 3-4)

На состанокот на одговорните министри за високо образование од 47 земји потписнички на Болоња, што се одржа во Букурешт на 26-27 април 2012 година е нагласено значењето на мобилноста во високото образование и е истакнат стремежот кон отворени високообразовни системи и подобро балансирана мобилност во европскиот простор за високо образование. За таа цел, високообразовните институции се поттикнуваат да развиваат заеднички програми и дипломи, да бидат интернационално отворени и да соработуваат со други региони од светот (Bucharest Communiqué, 2012, стр.4).

Придобивки од мобилноста

Висококвалитетната мобилност обезбедува остварување на низа цели, меѓу кои и подобрување на компетентноста, знаењата и вештините на вклучените страни, проширување и подобрување на академската соработка и ширење информации и знаења во рамките на европскиот простор за високо образование, интернационализирање на високообразовните системи и институции, како и нивно унапредување преку споредба на една со друга, личен развој на луѓето кои учествуваат во мобилноста и зајакнување на културниот идентитет на Европа. (EHEA Ministerial Conference, 2012, стр.1)

Мобилноста на наставниците има значење и носи заеднички придобивки за сите вклучени страни. Подвижноста на наставниците во прв ред е значајна за нив самите, за нивниот личен развој, но не помалку значајна придобивка имаат и високообразовната институција домаќин и високообразовната институција која го испраќа академскиот кадар. Студентите, како дел од универзитетот, односно од високообразовната

институција имаат големи бенефити од мобилноста на нивните наставници, а во прв ред нив најмногу ги чувствуваат студентите кои немале можност да учествуваат во некој тип на мобилност, односно да стекнат знаења од кадар од странска високообразовна институција или од кадар од некои европски претпријатија. Покрај нив, се разбира, придобивки имаат и студентите кои имале студиски престој на некоја високообразовна институција. Во продолжение се наведени дел од придобивките од мобилноста на наставниците за институциите, за наставниците учесници во мобилноста и за студентите.

- Придобивки од мобилноста на наставниците за двете институции, институцијата-домаќин и институцијата која го испраќа академскиот кадар:
  - воспоставување на долготрајни врски меѓу институциите;
  - подобрување на квалитетот на предавање;
  - поголема видливост на својот оддел, институт... на интернационално ниво;
  - зајакнување на репутацијата преку вклучување во одлични програми (Спасовски).

- Придобивки од мобилноста на наставниците:
  - учество во академска мобилност со висок квалитет;
  - подобрување на наставата;
  - развивање и имплементирање на нови наставни методи;
  - стекнување на огромно знаење за земјата во којашто имаат привремен престој;
  - подобрување на јазични вештини и меѓукултурни искуства;
  - придобивки на знаење и идеи;
  - остварување на нови контакти или зајакнување на веќе постоечките;
  - личен развој: зголемување на независност, самодоверба, самосвест, подобрување на социјалните вештини и стекнување на различни практични вештини за живеење (Спасовски; ECORYS, 2011, стр. 2; Gagam, 2007).

- Придобивки од мобилноста на наставниците за студентите:
  - пренесување на странски искуства на студентите преку ангажирање на наставници од друга земја на нивната институција и преку испраќање на нивните наставници за одреден временски период во друга земја;
  - запознавање на различни образовни системи;
  - запознавање на различни култури.

Мобилност на академскиот кадар преку ERASMUS програмата и сабатна година за кадарот од високообразовните институции

Еразмус програмата е една од најчесто користените програми за мобилност на високообразовните кадри во европски рамки. Преку Еразмус програмата, од 1997 година, кадарот од високообразовните институции има можност да биде ангажиран извесен период во наставата во друга земја – Еразмус членка. Покрај ангажирање во наставата, со креирањето на програмата за доживотно учење од 2007 година, овозможено е и учество на кадарот во различни форми на обуки, усовршување во странство на академскиот и административниот кадар, како и ангажирање на кадар од компании во наставата во одредена високообразовна институција. Во 2012 година над 4.400 високообразовни институции биле членови на Еразмус програмата, а преку неа повеќе од 46.000 кадри од 33 европски земји имале поминато извесен период во странство.

Во извештајот на Европската комисија за мобилност на кадарот преку Еразмус програмата во академската 2011/2012 г. е забележано дека Полска, Шпанија, Германија, Франција и Турција се петте европски земји кои имаат испратено најмногу кадар надвор од нивната земја. Шпанија, Германија и Франција се трите најпопуларни дестинации за кадри во академската 2011/2012 г., а во групата на првите пет се придружуваат и Италија и Велика Британија (Erasmus –Facts, Figures and Trends, 2011-2012, 2012-2013).

Сабатна година за академскиот кадар во некои европски земји и во Македонија

Во повеќе европски земји високообразовните институции го поддржуваат својот академски кадар во неговиот професионален развој преку обезбедување на платено/неплатено отсуство за извесен период. Начинот на кој се регулирани отсуствата на академскиот кадар во неколку европски земји е прикажан во табела 1. Во повеќето случаи академскиот кадар има право на платено отсуство до една година на секои пет/шест години работно искуство. Во овој период тие имаат можност стручно да се усовршуваат со тоа што, во Франција платеното отсуство се однесува само за истражувачки цели, додека во Шпанија станува збор за отсуства за вршење на наставна дејност или истражување, при што одлуката за доделување на отсуството ја дава универзитетот кој одлучува за плаќањето поврзано со должината на отсуството. Во Словенија законската регулатива им овозможува на високообразовните наставници да земат отсуство после секои шест години работно искуство. Во овој период наставната обврска на наставниците е прераспределена и отсуството е платено. Оваа можност сепак ретко се користи поради недостатокот на финансиски и човечки ресурси. Сепак, определувањето на времето и финансиските средства за

отсуство во Словенија си го определуваат универзитетите и е прикажано во автономно изготвените статуси на универзитетите (Racké, 2013, p.10-11; EUI- Slovenia Academic Career Structure, Higher Education Act (ZVis)

Можноста за стручно усовршување на кадарот е понудена и достапна и за македонските наставници. Времетраењето на отсуството може да биде од една до три години (на секои пет години), при што до една година отсуството е платено, а до три години е неплатено. Отсуството е со цел усовршување во соодветната област или за престој на високообразовна, научна или уметничка установа со статус во наставно - научно или научноистражувачко звање. На шест години извршена работа, лицето избрано во наставно - научно, научно, односно наставно звање има право на продлабочување на усовршувањето на подрачјето кое е предмет на негово истражување во времетраење до една година. Финансиската покриеност е посебно регулирана за лицата кои имаат престој на еден од првите 100 рангирани универзитети на последната објавена листа од институциите: Институт за високо образование при шангајскиот Цио Тонг универзитет, US News and Report i Times Higher Edukcaision Supplemnet - Wold University Ranking (ЗВО консолидиран текст). Земјите нудат можност за усовршување на кадарот, но овде се поставува прашањето дали навистина може секој од наставниците да ја користи оваа можност, бидејќи во Словенија на пример овој тип на отсуство е многу редок поради недостатокот на финансиски и човечки ресурси.

Табела 1. Сабатна година за академскиот кадар

Држава	Времетраење на отсуство	Финансиска покриеност
Франција	6 до 12 месеци на секои 6 години	за време на отсуството примаат редовна плата
Шпанија	до 3 месеци	надоместок со висина до редовната плата (зависно од научната и академската важност/значење на работата која ќе се врши)
	3 месеци до 1 година	до 80% од платата (зависно од научната и академската важност/ значење на работата која ќе се врши)
	отсуство над 1 година (акумулирани во текот на пет години, не земајќи ги отсуствата пократки од два месеци)	отсуството не е платено
Словенија	Времето и финансиските средства за отсуство го определуваат универзитетите	
Република Македонија	до 1 година на секои 5 години	платено отсуство
	до 3 години на секои 5 години	неплатено отсуство

Извор: Racké, C. (2013). Staff Mobility in Higher Education, Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency; ЗВО – консолидиран текст, EUI- Slovenia, Academic Career Structure.

Мобилност на наставниците во Република Македонија

Република Македонија станувајќи членка на големото болоњско семејство (2003) започна да ги остварува поставените цели на Болоњскиот процес. Денес бројни закони и документи (меѓу кои: Законот за високо образование (консолидиран текст), 2013; Националната програма за развој на образованието 2005-2015 на Република Македонија, 2006) укажуваат на потребата македонските наставници да стекнат европски и светски искуства, на можностите за мобилност на наставниците, неговото регулирање, како и на вредноста и значењето на подвижноста на кадарот.

Остварувањето на разновидни форми на соработка со странски и домашни високообразовни и научни установи е една од предвидените активности на универзитетите во Република Македонија (според *Законот за високо образование*) која ќе помогне во остварувањето на нивната улога и задачи. Законот за високо образование ја нагласува потребата од мобилност во неколку сегменти. Покрај обврската што ја имаат универзитетите за организирање на студиски престој за дел од своите студенти, тие имаат и обврска да реализираат престој на друга високообразовна установа за дел од своите професори. Имено, се предвидува македонските професори да добијат меѓународно искуство преку престој на друга високообразовна институција⁵, а македонските високообразовни институции тоа искуство да го стекнуваат преку вклучување на визитинг професори⁶. Исто така, со Законот е утврдено дека студиската програма за студентите од трет циклус на студии треба да вклучува најмалку еднонеделен меѓународен престој.

Значењето на мобилноста е истакнато и во *Националната програма за развој на високото образование 2005-2015 г.* во која се наведени низа на мерки кои треба да бидат преземени од страна на високообразовните институции со цел создавање и развој на европскиот простор на високото

⁵) Кога станува збор нашите професори да добијат меѓународно искуство, секоја високообразовна установа, факултет, односно високостручна школа е обврзана: „да реализира визитинг за 3% од своите професори годишно, на првите 500 рангирани универзитети согласно со Шангајската листа, односно првите 200 најдобро рангирани универзитети од соодветното научно подрачје, односно првите 100 најдобро рангирани универзитети по МБА програма согласно со шангајскиот Цио Тонг универзитет, US News and Report и Times Higher Education Supplement - World University Ranking“ (ЗВО, 2013, стр.71).

⁶) „Универзитетот, високообразовната установа, односно високообразовната школа задолжително носат програма за вклучување на визитинг професори од првите 500 рангирани универзитети согласно со последното рангирање на Шангајската листа, односно првите 200 најдобро рангирани универзитети од соодветното научно подрачје, односно првите 100 најдобро рангирани универзитети по МБА програма согласно со Шангајскиот Цио Тонг универзитет, US News and Report и Times Higher Education Supplement - World University Ranking во студиските програми на своите факултети, односно единици во состав“ (ЗВО, 2013, стр.104).

образование. Зајакнувањето на наставничкиот кадар со меѓународно искуство и надминувањето на пречките за мобилност по пат на олеснување на добивање визи и дозволи за работа се дел од мерките кои се наведени во оваа програма.

Мобилноста на дел од македонскиот академски кадар е предмет на неколку истражувања (Поп Иванов⁷ и др.; Zgaga et al), а добиените податоците говорат за мал број наставници и соработници вклучени во сериозна меѓународна соработка.

Истражувањето од 2010 година опфаќа седум факултети при УКИМ и осум институции (одговорни за спроведувањето на Болоњската декларација или се занимаваат со темата мобилност) и ја испитува ангажираноста на нашите професори на високообразовни институции во странство и ангажираноста на професори од странство кај нас. Во учебната 2009/2010 година професори од половина од испитаните факултети не ги пренеле своите искуства на странски факултети, додека пак бројот на предавања од професори од странски универзитети варира кај испитаните факултети. Забележано е дека ниту еден стручен соработник од земјите-потписнички на Болоњската декларација нема дојдено на стручно усовршување на испитаните факултети. Од сите испитани факултети, само еден помлад асистент има стекнато диплома за завршени додипломски студии на универзитет надвор од РМ. Што се однесува до стекнувањето на диплома од постдипломски студии на универзитет надвор од РМ, забележано е дека скоро на половина од факултетите нема асистенти од наставничкиот кадар кои имаат стекнато ваква диплома. Програмите за мобилност се најмногу искористени од страна на наставничкиот кадар од факултетите од општествените науки (Поп Иванов и др).

УКИМ и Универзитетот на Југоисточна Европа од Тетово биле дел од истражување спроведено во 2012 година⁸ заедно со уште петнаесет високообразовни институции, од вкупно осум земји од Западен Балкан. Во рамки на ова истражување бил подготвен прашалник на кој одговориле 2019 професори и асистенти од испитаните универзитети. За нашиот предмет на интерес значајни се мислењата и ставовите на испитаниците во однос на ставот „Мојата институција првенствено треба

⁷) Повеќе информации во Поп Иванов, Ј., Божиноска, М., Божовиќ, С. (2011). *Сонуваме да патуваме: анализа на академската и студентската мобилност преку алатката – пристап до информации од јавен карактер*, Скопје: Младински образовен форум.

⁸) Повеќе за резултатите од ова истражување може да побарате во Zgaga, P., Klemenčič, M, et al. (2013). *Higher education in the Western Balkans: Reforms, developments, trends*, Ljubljana: Faculty of Education, University of Ljubljana.

да бара соработка со универзитети или високообразовни институции од Западен Балкан“. Резултатите говорат дека колку земјите имаат поголеми можности за интернационална соработка, толку интересот за потесна регионална соработка (соработка со универзитети или високообразовни институции од Западен Балкан) опаѓа. Заклучокот произлегува од податоците добиени од испитаниците од осумте земји, при што дури 98,3% од испитаниците од Косово сметаат дека нивната институција пред сè треба да бара соработка со универзитети или високообразовни институции од Западен Балкан, додека пак во Словенија ситуацијата е поинаква при што овој став е поддржуван само од 20,4% од испитаниците. Во останатите земји процентот на испитаници кои сметаат дека нивната институција првенствено треба да бара соработка со универзитети и високообразовни институции од Западен Балкан е следен: 93,5% Албанија, 77,6% Македонија, 60% Босна и Херцеговина, 44,3 Црна Гора, 27,5% Србија, 26,2% и Хрватска.

Второ значајно мислење е во однос на тоа во кои светски региони или земји академскиот кадар преферира да воспостави или да ја подобри академската соработка кога станува збор за настава и истражување. Академскиот кадар од испитаните земји, меѓу кои и Македонија, бирајќи помеѓу европските земји (класифицирани во неколку групи: земјите од ЕУ, земјите од Западен Балкан, земјите од Источна Европа кои не се членки на ЕУ (вклучувајќи ја и Руската Федерација) и Турција, ги наведуваат ЕУ земјите како земји од највисок приоритет за академска соработка (настава и истражување). А, кога станува збор за соработка со останатите светски региони, Индија, Источна Азија, Арапските земји, Африка, Јужна Америка и САД и Канада, Северноамериканскиот регион (САД и Канада) значајно се издвојува како највисоко префериран регион за академска соработка за сите испитани земји, вклучувајќи ја и Македонија.

Заклучок

Мобилноста на наставникот од една институција на друга за определен временски период овозможува збогатување и на двете институции со искуства: во институцијата-домаќин наставникот ги пренесува своите искуства, културните вредности на неговата земја, карактеристиките на образовниот систем на неговата земја, назад во својата институција наставникот ги пренесува сите стекнати искуства од земјата во која престојувал. И во двете ситуации, и во институцијата од која доаѓа наставникот и во институцијата-домаќин студентите добиваат можност да дојдат до нови знаења. Покрај студентите, кадарот во двете институции добива можност да дојде во контакт со странски искуства.

Сите истражувања за мобилноста на кадарот од високото образование ја потврдуваат големата улога и значење на процесот на мобилност.

Статистичките податоци од Еразмус програмата говорат за постојано континуирано зголемување на учеството на европските земји во оваа програма. И покрај овој општ тренд на зголемени мобилни активности, сепак ситуацијата во Македонија укажува на недоволна ангажирање и вклученост на наставниците во ова поле. Недоволна е и ангажираноста на институциите во однос на вклучување на странски кадар во нивната работа. Проучувајќи ја оваа проблематика и сакајќи да ја согледаме ситуацијата во македонското високо образование во поглед на мобилноста на наставниците најнапред забележавме дека е многу мал бројот на истражувања во оваа област. Со анализата на веќе направените истражувања за мобилноста на македонските наставници се отвораат низа на прашања, меѓу кои: каква е ситуацијата на другите високообразовните институции во Република Македонија зошто постои слаба мобилност на наставниците, кои се проблемите/пречките со кои се соочуваат, кои се можностите за нивна мобилност, кои се најчестите поводи за нивна мобилност. Ова се дел од прашањата на кои е потребно да се дадат одговори за да се согледа македонската ситуација во длабочина и да се укаже на насоките за нејзино унапредување.

Документите од Болоњскиот процес, како и законските регулативи говорат за значењето на мобилноста на високообразовниот кадар како фактор од кој е условен квалитетот на високото образование. Придобивките од мобилноста се евидентни и затоа е неопходно да се создадат услови за нејзино што поголемо искористување.

Користена литература

- ECORYS. (2011). In focus. The Benefits of European Mobility for People with Fewer Opportunities. <https://www.lifelonglearningprogramme.org.uk/uploads/The%20Benefits%20of%20Mobility%20%28TNG4%29.pdf>
- EHEA. (1999). Bologna Declaration http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/mdc/bologna_declaration1.pdf
- EHEA Ministerial Conference. (2012). Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué. Final Version, Bucharest: EHAЕ Bologna Process.
- Erasmus - Facts, Figures & Trends. *The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2011-12*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Erasmus - Facts, Figures & Trends. *The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2012-13*,

- Luxembourg: Publications Office of the European Union
- EUA, Education International, ESU. *EUA-EI-ESU input paper on measuring and promoting student and staff mobility*. http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Newsletter_new/EUA_EI_ESU_Mobility_Input_Paper.pdf
  - EUI, Slovenia, Academic Career Structure <http://www.eui.eu/ProgrammesAndFellowships/AcademicCareersObservatory/AcademicCareersbyCountry/Slovenia.aspx>
  - Garam, I. (2007). *International teacher mobility. Benefits and impact in comprehensive and upper secondary schools, vocational education and training, and higher education*, Finland: CIMO.
  - Cradden, C. (2007). *Constructing Path to Staff Mobility in the European Higher Education Area: from Individual to Institutional Responsibility*, Education International.
  - EHEA Ministerial Conference (2012). *Mobility for Better Learning. Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area (EHEA)*, Bucharest: EHEA, Bologna Process.
  - MAUNIMO Mapping University Mobility of Staff and Students. <http://www.maunimo.eu/index.php/mobility-definitions#LearningMobility>
  - Поп Иванов, Л., Божиноска, М., Божовиќ, С. (2011). *Сонуваме да патуваме: анализа на академската и студентската мобилност преку алатката – пристап до информации од јавен карактер*, Скопје: Младински образовен форум.
  - Поп Иванов, Л., Велковски, Г. (2010). *ЕКТС – Реалност или илузија во високото образование: анализа преку алатката пристап до информации од јавен карактер*, Скопје: Младински образовен форум.
  - Racké, C. (2013). *Staff Mobility in Higher Education*, Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
  - Спасовски, М. *Искусства и препораки за промоција на постапките и организацијата на престојот при студентската мобилност* [http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ukim.edu.mk%2Fdokumenti_m%2F234_Sostanok.ERAZMUS-DUMOVA-JOVANOSKA%2520\(2\).ppt&ei=Uy7ZUoDpEa_AygOJsYCQDQ&usg=AFQjCNEo_sILf59z7t8J3oKNRKTdwACTIA&sig2=1tf-XCvbNEADsYHQo8990w&bvm=bv.59568121.d.bGQ](http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ukim.edu.mk%2Fdokumenti_m%2F234_Sostanok.ERAZMUS-DUMOVA-JOVANOSKA%2520(2).ppt&ei=Uy7ZUoDpEa_AygOJsYCQDQ&usg=AFQjCNEo_sILf59z7t8J3oKNRKTdwACTIA&sig2=1tf-XCvbNEADsYHQo8990w&bvm=bv.59568121.d.bGQ)
  - Хаџишче, А., Герамитчиоски, Т. и др. (2006). *Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015 со придружни програмски документи, Програма за развој на високото*

образование. Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија

- Higher Education Act (ZVis) http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/2004-act-higher-education-slo.pdf
- Unger, M., Cavaljuga, S. et al. (2007). *Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility. Report from the Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries*, Sweden: Ministry of education and research.
- Закон за високо образование (консолидиран текст), (2013). http://www.fzf.ukim.edu.mk/files/00000upload/Zakon_za_visokoto_obrazovanie_konsolidiran_Fev_2013.pdf
- Zgaga, P., Klemenčič, M, et al. (2013). *Higher education in the Western Balkans: Reforms, developments, trends*, Ljubljana: Faculty of Education, University of Ljubljana.

